

Original Article

Competition Law and the Exercise of Governmental Oversight and Regulation in the Startup Sector: A Comparative Study of the Legal Systems of Iran, France, and the United States

Rasoul Karami Moghadam*¹

¹ Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

[10.22080/LPS.2025.29332.1753](https://doi.org/10.22080/LPS.2025.29332.1753)

Received:

May 25, 2025

Accepted:

November 19, 2025

Available online:

November 22, 2025

Keywords:

Competition Law;
Governmental
Oversight; Startup
Regulation;
Competition Council
(Iran); Autorité de la
Concurrence (France);
Federal Trade
Commission (U.S.)

Abstract

In a world where startups, like emerging stars, illuminate the horizons of the digital economy, competition law plays a pivotal role in curbing monopolistic dominance while fostering innovation. Within knowledge-based economies, competition law serves a dual purpose: safeguarding innovation and constraining the abuse of market power. This comparative study examines the mechanisms of governmental oversight and regulatory control over startups in the legal systems of the Islamic Republic of Iran, the French Republic, and the United States of America. These nascent enterprises depend on equitable legal frameworks to ensure fair participation in the market. The core research question explores how competition law in these three jurisdictions exercises public oversight over startups to prevent monopolization without unduly restricting innovation. Findings indicate that in Iran, Chapter Nine of the Law on the Implementation of the General Policies of Article 44 of the Constitution prohibits collusion and abuse of dominance; however, institutional fragmentation—between the Competition Council and sectoral regulators—and the absence of a regulatory sandbox generate structural inefficiencies. France, through its Autorité de la concurrence, effectively monitors below-threshold digital mergers, preserving market dynamism and innovation. In contrast, the United States—via the Sherman and Clayton Acts—encourages competition but faces challenges, as scrutiny of “killer acquisitions” may potentially constrain venture capital liquidity. The study concludes that a hybrid model—adopting the French approach to merger control and the American model of innovation protection, integrated within a unified regulatory authority—is essential. In this way, competition law provides a supportive framework that enables startups to grow, fostering the sustainable development of the knowledge-based economy.

*Corresponding Author: Rasoul Karami Moghadam

Address: Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Email: karami.r@lu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Arbitration, as a form of alternative dispute resolution, has gained a prominent role in modern legal systems. This method, based on the parties' agreement to submit disputes to a non-judicial authority, is especially valued for its flexibility, speed, and confidentiality—qualities that are particularly beneficial in complex contracts, such as administrative and international agreements. However, the arbitrability of disputes arising from administrative contracts, which often involve public interests and state property, faces significant legal and procedural challenges. These challenges arise from legal restrictions, including those stipulated in Article 139 of the Iranian Constitution, as well as the inherently unequal relationship between governmental institutions and private parties. A thorough examination of the necessity and feasibility of arbitration in these contracts—considering both legal perspectives and the goals of efficiency and protection of public interest—is essential and requires detailed analysis.

2. Research Method

The research employs a descriptive-analytical approach grounded in library research and citation-based sources.

3. Findings

The findings indicate that in France, administrative contracts have traditionally been excluded from arbitrability. However, due to economic developments and the internationalization of contracts, exceptions have been made to allow certain government contracts to be referred to arbitration. In the United States, owing to an open legal system and principles of contractual freedom, even

governmental institutions can participate in arbitration, making arbitration in administrative contracts relatively accepted. In Iran, however, legal restrictions and strict interpretations of Article 139 of the Constitution have posed significant barriers to arbitration in administrative contracts, despite the mechanism's vital role in international and economic projects.

4. Conclusion

The arbitrability of administrative contracts is a significant topic across various legal systems, bridging public law and contemporary dispute resolution methods. This issue assumes unique dimensions in countries such as Iran, France, and the United States, each characterized by distinct legal frameworks. Analyzing arbitrability in these three jurisdictions can help identify the strengths and weaknesses of each system and ultimately contribute to designing an optimal model for Iranian law. In the French legal system, a pioneer in administrative law, administrative contracts have traditionally been excluded from arbitration because it was considered a violation of the principle of public sovereignty. However, in recent decades, due to economic necessities, the internationalization of government contracts, and the growing importance of efficient dispute resolution, exceptions to this principle have emerged. Today, under certain conditions—such as the presence of an international interest in the contract or the acquisition of specific legal authorizations—some administrative contracts in France may be referred to arbitration. This shift reflects a gradual transition from a rigid stance to a controlled acceptance of arbitration. In the United States, where there is no strict distinction between the public and private

sectors, a more open approach to arbitration prevails. The governing principle in this country is contractual freedom, which allows even governmental institutions to participate in arbitration unless explicitly prohibited by law. Comprehensive legislation, such as the Federal Arbitration Act, has facilitated the widespread use of arbitration in all types of contracts, including administrative ones. From this perspective, the U.S. exemplifies an effective integration of public interest and efficiency in dispute resolution through arbitration.

In Iran, the situation is more complex. Article 139 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran permits the referral of disputes involving public and state property to arbitration only with the approval of the Council of Ministers and notification to the Parliament. This restriction, combined with strict interpretations of the article, has made arbitration in administrative contracts a challenging and ambiguous process. However, in many infrastructure and development projects involving foreign companies, arbitration is regarded as a critical condition for attracting investment and ensuring prompt dispute resolution. A comparison of these three legal systems reveals that, while France has moved toward controlled flexibility and the U.S. adopts an approach based on contractual freedom, Iran has not fully benefited from the advantages of arbitration in government contracts due to legal barriers and conservative interpretations of constitutional principles. This situation has not only slowed the resolution of governmental disputes but has also undermined the confidence of both domestic and foreign investors. To establish an optimal framework within Iranian law,

fundamental reforms are essential. First, a broader interpretation of Article 139 of the Constitution should be adopted to permit arbitration in international government contracts while safeguarding public interests. Next, a clear and independent law governing arbitration in administrative contracts should be enacted to facilitate the referral of certain disputes to arbitration, ensuring the protection of public interests. Additionally, creating a specialized institution for administrative arbitration, overseen by responsible bodies such as the Administrative Justice Court, could enhance transparency and build trust in the arbitration process. Finally, educating and raising awareness among government officials and judges about the benefits of arbitration is a prerequisite for the successful implementation of these reforms. Overall, the rational, lawful, and controlled acceptance of arbitration in administrative contracts can improve the efficiency of Iran's legal system and better position the country for effective engagement in the international legal and economic landscape. Leveraging the experiences of other countries while considering local characteristics is a prudent strategy for achieving this goal.

Funding

This article has no financial sponsorship.

Authors' Contributions

This article was written by the corresponding author, Dr. Rasoul Karami Moghadam.

Conflict of Interest

The authors declare that they have no conflicts of interest.

Acknowledgments

I express my deepest gratitude to my family and esteemed professors.

علمی پژوهشی

حقوق رقابت و اعمال نظارت حاکمیتی و تنظیم گری در حوزه استارت آپ ها در نظام های حقوقی ایران، فرانسه و ایالات متحده آمریکا

رسول کرمی مقدم^{*۱} ^۱ استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.[10.22080/LPS.2025.29332.1753](https://doi.org/10.22080/LPS.2025.29332.1753)

چکیده

در جهانی که استارت‌آپ‌ها چشم انداز های اقتصاد دیجیتال را رصد می نمایند، حقوق رقابت نقش محوری در مهار انحصار و ترغیب نوآوری ایفا می‌کند. به دیگر بیان در قلمرو اقتصاد دانش‌بنیان، حقوق رقابت از کاربردی دوگانه بهره‌مند است؛ نوآوری را صیانت می‌بخشد و از جهتی بر سلطه موقعیت برتر سایه می‌افکند. این پژوهش، با رویکرد تطبیقی مکانیسم‌های نظارت حاکمیتی و تنظیم‌گری بر استارت‌آپ‌ها را نظام‌های حقوقی جمهوری اسلامی ایران، جمهوری فرانسه و ایالات متحده آمریکا واکاوی می‌کند. بر این اساس پرسش بنیادین جستار پیش رو به این مهم اشاره دارد که چگونه حقوق رقابت در این سه نظام حقوقی، نظارت حاکمیتی را بر استارت‌آپ‌ها اعمال می‌سازد تا انحصار را مهار نماید، بی‌آنکه نوآوری را محدود سازد؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در ایران، قانون اجرای اصل ۴۴ درفصل نهم تبانی و سوءاستفاده سلطه‌گرانه را ممنوع می‌سازد، لیکن پراکندگی نهادهایی چون شورای رقابت و تنظیم‌گران بخشی از یک سو و فقدان تنظیم‌گری آزمایشی و کنترل‌شده از سوی دیگر چالش‌های ساختاری را به دنبال دارد. فرانسه، با اقتدار رقابت، ادغام‌های دیجیتال را نظارت کرده و نوآوری را ترغیب می‌نماید. ایالات متحده، از طریق قوانین شرمین و کلایتون، رقابت را تشویق می‌کند، اما نظارت بر خریدهای کشنده، نقدینگی سرمایه‌گذاری‌های مخاطره‌پذیر را تهدید می‌نماید. نتایج نشان داد که الگوبرداری از مدل فرانسوی در کنترل ادغام و هم پوشانی با مدل آمریکایی در صیانت نوآورانه، همراه با نهاد تنظیم‌گر که اثرات منفی ناشی از تنظیم‌گری پیش‌دستانه بر رقابت و نوآوری را بکاهد، ضروری است. بدین‌سان، حقوق رقابت به زمینه‌ای جهت شکوفایی استارت‌آپ‌ها بدل می‌گردد و اقتصاد دانش‌بنیان را تعالی می‌سازد.

تاریخ دریافت:

۰۴ خرداد ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۲۸ آبان ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۰۱ آذر ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

حقوق رقابت، نظارت حاکمیتی، تنظیم‌گری استارت‌آپ‌ها، شورای رقابت، اقتدار رقابت، کمیسیون تجارت فدرال

^{*} نویسنده مسئول: رسول کرمی مقدم

آدرس: دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

ایمیل: karami.r@lu.ac.ir

۱ مقدمه

یکی از پدیده‌های برجسته در فضای مجازی که افزون بر جنبه‌های اقتصادی، دارای آثار اجتماعی و سیاسی گسترده‌ای نیز هست، استارت‌آپ‌ها می‌باشند. هرچند فعالیت این نوع شرکت‌ها در ایران نسبتاً نوپا است و طی سال‌های اخیر با پیدایش اپلیکیشن‌ها و شرکت‌های فناورانه مختلف گسترش یافته، اما ریشه و پیشینه‌ی آن به کشورهای مانند ایالات متحده آمریکا بازمی‌گردد که مبدأ شکل‌گیری این مفهوم به شمار می‌آید (Forbes, Jamie, 2014:10). از جمله استارت‌آپ‌های مشهور جهان می‌توان به استریپ^۱، اسپیس‌ایکس^۲ و ایربی‌ان‌بی^۳ اشاره کرد که هر یک در زمینه‌هایی نظیر خدمات مالی، حمل‌ونقل، گردشگری و صنایع غذایی فعالیت دارند. هدف اصلی این کسب‌وکارها، تحول در الگوهای سنتی تولید، توزیع و مصرف از طریق بهره‌گیری از نوآوری‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات و فعالیت در بستر فضای سایبری است. واژه‌ی استارت‌آپ در ابتدا در نیمه‌ی دوم قرن بیستم در حوزه‌ی سرمایه‌گذاری برای اشاره به حمایت مالی از طرح‌های نوپا به کار می‌رفت، اما امروزه به نوع خاصی از کسب‌وکارهای نوآورانه و فناورمحور اطلاق می‌شود. در استارت‌آپ‌ها با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، نوعی نوآوری بنیادین در شیوه‌های سنتی تجارت پدید می‌آید که می‌توان آن را به طور کلی دگرگونی در شیوه تعامل و ارتباط با مشتری دانست (حسینی و نریمانپور، ۱۴۰۰:۱۶۲). استارت‌آپ‌ها، چونان مشعل‌داران نوآوری بر پایه فناوری اطلاعات، اقتصاد را دگرگون می‌سازند. نقش دولت‌ها در عرصه اقتصادی، میان نگرش تأمینی (پیشگیرانه) - با الگوهای «اعلام قبلی» برای بانک اطلاعاتی و حمایت‌ها، و «اجازه قبلی» برای مجوز رسمی - و تعقیبی نوسان دارد (آگاه، ۱۳۹۶: ۲۹۵). بازارهای دیجیتال، نظریه‌های سنتی رقابت را به چالش می‌کشند و بازنگری در حفاظت داده‌ها را واجب

می‌دارند (Sukarmi, Tejomurti et al., 2024:1261). در ایران، آزادی بنگاه‌ها با تکالیف رقابت سالم آراسته است؛ حقوق رقابت، عملکرد را صیقل و کارآمدی اقتصاد را برمی‌افزاید (فراهانی و انصاریان، ۱۴۰۰: ۸۱). در راستای پیشینه تحقیق حاضر می‌توان به لحاظ نظری و کاربری مفهومی به تحقیقات زیر اشاره نمود: هیلتن (۲۰۱۹) در پژوهش خود با عنوان «پلتفرم‌های دیجیتال و حقوق ضد انحصار» با رویکرد تحلیلی-حقوقی، بر چالش‌های ناشی از انحصارآفرینی از طریق داده‌های بزرگ تأکید می‌کند. وی استدلال می‌نماید که شیوه‌هایی همچون ایجاد «مناطق کُشنده» (kill zones) موجب مهار نوآوری استارت‌آپ‌ها می‌شود. با این حال، او بازنگری بنیادین در قوانین ضد انحصار را ضروری نمی‌داند، بلکه بر کاربری دقیق‌تر ابزارهای موجود تأکید می‌کند. هوونکمپ (Hovenkamp, 2021) در مقاله‌ی «ضد انحصار و انحصار پلتفرم» با رویکرد توصیفی-انتقادی، مفهوم «انحصار طبیعی» و رفتارهای طردکننده (exclusionary practices) در بازارهای دوسویه را مورد تحلیل قرار می‌دهد. وی بر اهمیت تحلیل مبتنی بر واقعیت‌های خاص هر پرونده (fact-specific analysis) برای پاسداشت رقابت پویا تأکید کرده و پیشنهاد می‌کند که درمان‌های حقوقی موردی نظیر صدور دستور موقت (injunctions) می‌تواند کارآمدترین پاسخ به انحصار پلتفرمی باشد. رونغ و همکاران (Rong et al., 2024) در پژوهش «تنظیم‌گری ضد انحصار پلتفرم و کارآفرینی: شواهدی از چین» با روش تجربی «تفاوت در تفاوت‌ها» (Difference-in-Differences)، آثار اجرای دستورالعمل‌های ضد انحصار چین در سال ۲۰۲۱ را بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که این سیاست‌ها موجب کاهش ۲۵.۶۹ درصدی سرمایه‌گذاری خطرپذیر (VC) و کاهش ۱۹.۰۸ درصدی ورود استارت‌آپ‌ها به بازار شده است. نویسندگان هشدار می‌دهند که مقررات پیشگیرانه‌ی

³ Airbnb

¹ Stripe

² SpaceX

تپسی در ۱۴۰۳ با تخفیف‌های تهاجمی. از این‌رو، در عصر دانش‌بنیان، حقوق رقابت و تنظیم‌گری، سپری در برابر انحصار غول‌های فناوری است. در ایران، الگوبرداری از فرانسه (کنترل پیشگیرانه ادغام‌ها) و آمریکا (قوانین ضد انحصار برای نوآوران کوچک)، تعادل حاکمیت-آزادی را برقرار و تهدیدها را به فرصت بدل می‌کند. نوآوری این پژوهش تطبیقی، در واکاوی تقاطع انحصارطلبی و نوآوری در عصر دانش‌بنیان نهفته است که با الگوبرداری از مدل‌های پیشرفته فرانسه (کنترل پیشگیرانه) و آمریکا (اجرای قاطع ضد انحصار)، چالش‌های ساختاری ایران چون پراکندگی نهادها و تحریم‌ها را به فرصت‌های رقابتی بدل می‌سازد و سیاست‌گذاری‌های هوشمند را برای تبدیل استارت‌آپ‌ها به پیشران پیشرفت پایدار پیشنهاد می‌دهد. ساختار تحقیق، با روش توصیفی-تحلیلی، بر بررسی مبانی قانونی، آرای قضایی و پیامدهای اقتصادی در سه نظام تکیه دارد؛ از توصیف چارچوب‌های حقوقی آغاز می‌شود، به مقایسه تطبیقی و تحلیل پرونده‌های مد نظر همراه با بیان پیامدهای ساختار نظارتی استارت‌آپی و همگرایی در چشم انداز دیجیتال می‌پردازد و در پایان با پیشنهادهای اصلاحی برای تعادل میان حاکمیت و آزادی، به پایان می‌رسد، تا استارت‌آپ‌ها نه قربانی سلطه بازار، که نماد پویایی اقتصادی گردند.

۲ مفهوم شناسی

گذشته از رویکردهای مختلف اقتصادی در تعریف رقابت، به موجب دیدگاه غالب در ۲۵ سال گذشته، مهم‌ترین جنبه رقابت در یک بخش مشخص، عبارت است از اینکه قیمت بازاری یک کالا از هزینه‌های تولید آن نشأت بگیرد (رحمت اللهی و نجاززاده هنجنی، ۱۳۹۵: ۱۳۰). علاوه بر این ویژگی، در شرایط رقابتی، تعدادی زیاد تولیدکننده و عرضه‌کننده وجود دارد که به راحتی می‌توانند وارد بازار شده و از آن خارج شوند (Yaroshenko, 2020:165). مقصود از کسب‌وکار، انجام فعالیت‌هایی مانند خرید و فروش کالا، تولید محصولات یا ارائه خدمات با هدف

سخت‌گیرانه، بدون سازوکارهای تعدیل و حمایت از نوآوری، می‌تواند اکوسیستم کارآفرینی را تضعیف یا حتی فلج کند. برزی و صغیری (۱۳۹۹) در پژوهش «مفهوم رقابت و تعهدات منفی در حقوق رقابت ایران، فقه و اتحادیه اروپا» با رویکرد تطبیقی-فقهی، به مقایسه‌ی تعهدات منفی بنگاه‌ها در نظام‌های مختلف حقوقی پرداخته‌اند. ایشان بر ضرورت ادغام اصول فقهی در نظام حقوق رقابت ایران تأکید دارند تا از این رهگذر بتوان از استارت‌آپ‌های دانش‌بنیان و نوآور حمایت مؤثرتری به عمل آورد. در همین راستا، رهبری (۱۴۰۴) در پژوهش «تبانی قیمتی الگوریتمی: مطالعه تطبیقی در حقوق رقابت ایالات متحده، اتحادیه اروپا و ایران» با تحلیل تطبیقی، به بررسی چالش‌های نوپدید تبانی خودکار ناشی از الگوریتم‌های هوش مصنوعی پرداخته است. وی استدلال می‌کند که حقوق رقابت کلاسیک با مفهوم‌سازی سنتی از «اراده انسانی در تبانی»، توان پاسخ‌گویی کافی به تبانی الگوریتمی را ندارد و پیشنهاد می‌کند که نظام‌های حقوقی با اصلاح معیارهای قصد و مسئولیت در رفتارهای الگوریتمی، سازوکارهای جدیدی برای شناسایی و مقابله با تبانی دیجیتال ایجاد کنند. گسترش استارت‌آپ‌ها در سایبر، واکاوی حقوقی به‌ویژه حقوق رقابت و نظارت حاکمیتی را ضروری می‌سازد؛ ریشه در سیاست‌های اصل ۴۴، با شورای رقابت به عنوان نگهبان فراقوه‌ای بر پایه ممانعت از انحصار (ماده ۴۴)، تبانی (۴۵) و ادغام‌ها (۴۸). رویکرد دوگانه: حمایت از راه معافیت‌ها و صندوق‌های نوآوری، و مهار ضدرقابتی‌ها؛ آمیزه‌ای از الگوهای اروپایی (GAFA) و بومی، هرچند مداخله دیوان عدالت، اجرای آرای شورا را مختل می‌کند. این جستار، با روش توصیفی-تحلیلی و آرای قضایی، مبانی را می‌کاود. بازارهای رقابتی به چارچوب‌های قانونی برای تجارت آزاد و پایداری نیاز دارند؛ تعادل نظارت، رکن کارآمدی است (بیاتی، ۱۴۰۱: ۱۶۴). استارت‌آپ‌های شبکه‌ای، پتانسیل انحصارآفرینی دارند و بی‌مهار، رقبا را حذف و بازار را تهدید می‌کنند؛ برای نمونه: دعوای اسنپ-

همزمان ریسک تبانی یا نابرابری را نیز به همراه دارد. از سوی دیگر، در چارچوب حقوقی ایران، طبق بند ۱۱ ماده اول قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، رقابت به عنوان وضعیتی در بازار تعریف شده است که در آن تعدادی تولیدکننده، خریدار و فروشنده مستقل برای تولید، خرید یا فروش کالا یا خدمت فعالیت می‌کنند، به طوری که هیچ یک از این بازیگران قدرت تعیین قیمت در بازار را نداشته باشند و برای ورود بنگاه‌ها به بازار یا خروج از آن نیز هیچ محدودیتی وجود نداشته باشد. این تعریف قانونی بر اصل بازار آزاد و رقابت سالم تأکید دارد و به طور تحلیلی، هدف آن جلوگیری از انحصار و ایجاد فضایی است که در آن رقابت نه تنها بر اساس قیمت، بلکه بر پایه کارایی، کیفیت و نوآوری شکل گیرد؛ در واقع، این رویکرد حقوقی رقابت را به عنوان ابزاری برای تعادل اقتصادی می‌بیند که می‌تواند رشد پایدار را تضمین کند، اما نیازمند نظارت دقیق برای جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی است، زیرا در نبود محدودیت‌های ورود و خروج، بازار می‌تواند به سمت رقابت سازنده هدایت شود و در نهایت به نفع مصرف‌کنندگان و جامعه تمام شود.

۳ استارت‌آپ‌ها و کسب‌وکارهای کوچک سنتی

استارت‌آپ‌ها، به عنوان نماد کارآفرینی نوآورانه، با هدف پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور و دگرگونی بازارها از طریق محصولات و خدمات خلاقانه شکل می‌گیرند و بر رشد سریع، گسترش جهانی و پیشبرد فناوری تأکید دارند؛ در حالی که کسب‌وکارهای کوچک سنتی، بر ارائه خدمات و محصولات ارزشمند در مقیاس محلی، ایجاد اشتغال پایدار و حفظ ثبات متمرکزند. هر دو در رشد اقتصادی سهیم‌اند، لیکن استارت‌آپ‌ها به سبب پتانسیل تحول‌آفرین، سهم برجسته‌تری در توسعه فناوری و بازارهای نوین ایفا می‌کنند (Badache, 2024: 122). تفاوت‌های بنیادین

دستیابی به سود است. به طور کلی، کسب‌وکارها در قالب‌های مختلفی شکل می‌گیرند؛ از جمله خانگی، خانوادگی، روستایی، اینترنتی، کوچک و متوسط یا بزرگ. البته این دسته‌بندی‌ها همواره مرزهای روشنی ندارند و در بسیاری از موارد با یکدیگر هم‌پوشانی دارند، زیرا کسب‌وکارها می‌توانند در حوزه‌های گوناگون مانند تجارت، خدمات، صنعت، کشاورزی و فناوری اطلاعات ایجاد شوند. هر یک از این نوع فعالیت‌ها نیز ممکن است در بخش‌های دولتی، خصوصی یا تعاونی انجام گیرد (فلاح و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۶۷). از نگاه تاریخی، حقوق رقابت ریشه در اصل آزادی اقتصادی دارد، اما با گسترش فناوری، به ابزاری برای تنظیم بازارهای پویا تبدیل شده است. در ایران، سیاست‌های اصل ۴۴ پس از خصوصی‌سازی، رقابت را برای جلوگیری از انحصار دولتی ترویج داد. فرانسه، تحت چتر اتحادیه اروپا (مقررات ۲۰۰۴/۱۳۹)، بر حفاظت مصرف‌کننده و نوآوری تمرکز دارد. ایالات متحده، پیشگام با شرمین اکت، رقابت را چون ستون فقرات کاپیتالیسم می‌بیند، هرچند اخیراً بر "گیگ تک" نظارت تشدید شده است.

رقابت در لغت به معنای منتظر بودن، نگهبانی کردن و چشم‌داشت است که معادل واژه انگلیسی^۱ و به زبان فرانسه^۲ به شمار می‌رود. این دو کلمه در اصل به مفهوم مسابقه میان رقبا اشاره دارند، جایی که دو یا چند طرف برای به دست آوردن کار یا امتیاز تجاری از شخص ثالث با پیشنهاد شرایط بهتر تلاش می‌کنند، یا رقبا به طور همزمان برای انجام یک فعالیت تجاری کوشش می‌ورزند (ناصحی، ۱۳۹۸، ص ۶۵). این تعریف لغوی رقابت را نه تنها به عنوان یک فرآیند رقابتی، بلکه به عنوان یک حالت هوشیارانه و راهبردی توصیف می‌کند که در آن طرفین با آگاهی از موقعیت یکدیگر، برای دستیابی به برتری تجاری یا اقتصادی عمل می‌کنند؛ این دیدگاه نشان‌دهنده جنبه پویای رقابت است که می‌تواند به نوآوری و بهبود شرایط منجر شود، اما

² concurrence

¹ competition

می‌شمارد. شورای رقابت، به عنوان ناظر مستقل، نقش محوری ایفا می‌کند و بر پایه مصوبه ۱۳۹۹ شورای عالی فضای مجازی، تنظیم‌گری فضای رقابتی استارت‌آپ‌ها را بر عهده دارد، با نظارت بر ادغام‌ها، قیمت‌گذاری و رفتارهای ضد رقابتی نه مداخله‌گرایانه، بلکه تعادلی برآمده از اصول ۲۸ و ۴۳ قانون اساسیتا از مصادره بازار توسط غول‌های استارت‌آپی جلوگیری ورزد.

۵ حقوق رقابت و سیاست رقابتی سازوکاری جهت تنظیم‌گری

استقلال نهادهای دولتی مقررات‌گذار نسبت به قدرت مرکزی، در ابعاد مدیریتی، ساختاری، مالی و حقوقی متمایز و با شدت و ضعف‌های گوناگون، عملاً زیرمجموعه‌ای از اقتدار مرکزی دولت را تشکیل می‌دهد که با وضع مقررات، نظام اقتصادی جامعه را سامان می‌بخشد. این نهادها، با تمرکز بر کنترل بازار، تضمین رقابت سالم و حمایت از مصرف‌کنندگان، غایت حقوق رقابت؛ دستیابی به کارایی، بهره‌وری و رشد اقتصادی از طریق کاهش قیمت‌ها و ارتقای کیفیت را پیگیری می‌کنند، هرچند ویژگی‌های خاص برخی بخش‌ها، اجرای قواعد رقابتی را با ابهاماتی روبه‌رو می‌سازد (پتفت و مومنی راد، ۱۳۹۴: ۱۹۲؛ وکیلی‌مقدم، ۱۴۰۰: ۴۲). نظام حقوقی ایالات متحده، از دهه ۱۹۹۰ میلادی، به سوی حذف بوروکراسی و شکل‌گیری دولت تنظیم‌گر پیش رفت (Jordana, ۲۰۱۱: ۱۳۶۹)، و در مفهوم مقررات‌گذاری، سه عنصر بنیادین—وضع قواعد الزام‌آور، اجرا و نظارت—به نهادهای تخصصی واگذار شده است؛ جایی که تدوین چارچوب‌ها بر عهده وزارتخانه‌ها و قانون‌گذاران، نظارت بر نهادهای گوناگون، و رسیدگی به شکایات بر دستگاه‌های مستقل نهاده شده، و اعمال تحریم‌ها همچنان در صلاحیت دادگاه‌ها باقی مانده (۴۳۲: Jordana, ۲۰۰۴).

در تأمین مالی—وابستگی استارت‌آپ‌ها به سرمایه‌گذاران خطرپذیر و فرشتگان در برابر اتکای سنتی‌ها به سرمایه شخصی یا وام‌های بانکی—ریسک و بازده—بالا تر در استارت‌آپ‌ها با سودآوری بالقوه عظیم، در برابر تعادل پایدار سنتی‌ها—و مدل عملیاتی—چابک و مشارکتی در برابر تثبیت‌شده و کم‌تغییر—این دو را متمایز می‌سازد، هرچند هر دو ریشه در کارآفرینی دارند.

۴ رویکرد نظام حقوقی ایران در نظارت شورای رقابت

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در اصل ۴۴، نظامی اقتصادی مختلط با محوریت بخش دولتی و شیوه دستوری را برگزید، اما ناکارآمدی آن و شیوع انحصارها، بازنگری ساختاری را ناگزیر ساخت؛ از این‌رو، قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، مقررات رقابت و منع انحصار را نهادینه کرد (برزگر، ۱۳۹۳: ۱۷۸). فرآیند صدور مجوزها، به عنوان مانعی بوروکراتیک بر سر توسعه، با الهام از سیاست‌های اصل ۴۴ و برنامه چهارم (۱۳۸۴-۱۳۸۸) که فصل نهم آن منع تبانی و کنترل ادغام‌ها را پیش‌بینی نمود، اصلاح گردید. هرچند اجرای ناکارآمد، به تصویب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و معرفی شورای رقابت به عنوان نهاد فراقوه‌ای در ۱۳۹۳ انجامید. اصلاح مواد ۱، ۶ و ۷ در ۱۳۹۳/۰۱/۴، شورا را متولی نظارت بر کسب‌وکارها تثبیت کرد، و الحاق تبصره‌های ۸ و ۹ در ۱۳۹۹، بر مجوززدایی و جایگزینی اعلان با مجوز تأکید ورزید. ماده ۷، مراجع صدور را به ساده‌سازی ملزم می‌دارد، با سقف زمانی تعیین‌شده توسط هیأت مقررات‌زدایی و اعلام در درگاه ملی؛ تبصره ۱، مکانیسم شکایت از امتناع (با بررسی ۷ روزه توسط مرکز ملی رقابت یا مقام اجرایی و مجازات‌های ماده ۹ قانون تخلفات اداری (کسر حقوق یا انفصال)) را پیش‌بینی می‌کند؛ و تبصره ۲، امتناع به بهانه "اشباع بازار" را ممنوع و تأخیر را اخلال رقابتی (ماده ۴۵) با جریمه تا ۱۰٪ گردش مالی

مجوز می‌شمارد، مگر در حوزه‌های حساس نظیر امنیت سایبری. بر پایه مواد ۱ تا ۳ این قانون، حق حاکمیتی دولت در صدور مجوزها ریشه‌دار در اصل ۴۴ قانون اساسی و قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان (۱۳۸۹) به موارد ضروری برای حفظ منافع عمومی، نظم اقتصادی و جلوگیری از سوءاستفاده محدود می‌گردد و اصل «مجوز اعلانی» را ترجیح می‌دهد، که در آن اطلاع‌رسانی کفایت کرده و مجوز تنها در ریسک‌های خاص (مانند فین‌تک از بانک مرکزی یا تجارت الکترونیک از اتحادیه کسب‌وکارهای اینترنتی) الزامی است. این چارچوب تعادلی ظریف میان آزادی اقتصادی و نظارت حاکمیتی برقرار می‌سازد و مجوزهای افراطی را—که نوآوری را مختل می‌کنند—ممنوع می‌دارد؛ برای نمونه، قانون تجارت الکترونیک (۱۳۸۲) و آیین‌نامه اجرایی آن، فرآیند صدور مجوز را به حداکثر ۳۰ روز محدود کرده و هر شرط اضافی (مانند طرح توجیهی یا هزینه‌های پنهان) را نفی می‌نماید. با این حال، چالش‌هایی چون تأخیر در مجوزهای اینترنتی و تعدد مراکز مقررات‌گذاری که به تعارضات هنجاری میان قوانین می‌انجامد (عصمتی، ۱۳۹۷: ۶۳) پایدار مانده است. مقررات‌زدایی نه صرفاً حذف قوانین، بلکه بازنگری و تثبیت مقررات مؤثر را در بر می‌گیرد تا موانع اداری را زدوده و گستره استارت‌آپی را بالنده سازد.

۵٫۲ رویکرد حاکمیتی به حقوق رقابت در حوزه استارت‌آپ‌ها ایران

حقوق رقابت با تبیین مجموعه‌ای از اصول و قواعد ناظر بر رفتار و ارتباط و توافق‌های میان بنگاه‌ها، از انحراف ساختار بازار به انحصار مانع شده و سبب بهبودی عملکرد آن می‌گردد و در واقع به عنوان مهمترین ابزار سیاست رقابتی، به منظور جبران نقضان شکلی و ماهوی مقررات حقوق خصوصی به عنوان عمومی‌ترین و منصفانه‌ترین ابزارهای نظارت بر اقتصاد، پا به این عرصه گذاشته تا سبب افزایش رفاه مصرف‌کنندگان از طریق افزایش کارایی تخصیص منابع گردد. (صمدی فرد و همکاران،

در حوزه کسب‌وکار، تنظیم‌گری به مجموعه ابزارها و الزامات حاکمیتی برای اجرای سیاست‌های کلان، حفظ منافع عمومی، نظارت مستمر بر بازار، تسهیل ورود بخش خصوصی و کنترل رفتارهای اقتصادی اشاره دارد، که پیشگیری از انحصار و تضمین رقابت منصفانه را اولویت می‌بخشد (اصغریان و همکاران، ۲۰۱۴: ۲). حقوق رقابت، به عنوان ابزار تنظیم‌گری، با چارچوب‌های قانونی علیه رفتارهای ضد رقابتی، تجارت عادلانه و کارایی اقتصادی را تقویت می‌کند و نهادهای تنظیم‌گر، از طریق نظارت‌های پیشگیرانه و پسینی، فعالیت آزاد بنگاه‌ها را هموار می‌سازند. در نظام حقوقی ایران، مجلس شورای اسلامی صلاحیت تقنینی را داراست، اما تفویض اختیارات اجرایی و نظارتی به شورای رقابت به دلیل پیچیدگی فنی، حساسیت بازار و ضرورت تصمیم‌گیری عاجلانه و سریع با اصل تفکیک قوا تعارض ندارد، بلکه شفافیت، عدالت اقتصادی و رقابت سالم را تضمین می‌کند (میرزاخانی و همکاران، ۱۴۰۴: ۱۲). در رویه‌های ضد رقابتی، شورای رقابت به عنوان مرجع صالح، ضمانت‌اجراهای ماده ۶۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ را اعمال می‌نماید تا تعادل بازار را بازگرداند، رقابت را احیا کند و از آسیب به مصرف‌کنندگان جلوگیری ورزد (غفاری فارسانی و حسینی، ۱۴۰۰: ۱۵۳).

۵٫۱ حدود و قیود اعمال حق حاکمیتی استارت آپ‌ها

قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار (مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶)، با تعریفی فراگیر از «کسب‌وکار» به عنوان «هر نوع فعالیت تکرارشونده و مشروع اقتصادی از قبیل تولید، خرید و فروش کالا و خدمات به قصد کسب منافع اقتصادی»، دامنه‌ای وسیع از فعالیت‌ها را در بر می‌گیرد که استارت‌آپ‌های دیجیتال و دانش‌بنیان را نیز احاطه می‌کند. این رویکرد، بر عناصر کلیدی تکرارشوندگی، مشروعیت و قصد درآمدزایی تأکید ورزیده و جنبه‌های فرعی چون اخلاق، شرافت انسانی یا اولویت‌های اجتماعی (مانند وکالت یا مشاوره حقوقی) را ناکافی برای الزام

۵٫۳ تداوم انحصار قراردادی و چالش اثبات سلطه بازار

چرخه انحصار قراردادی و چالش اثبات سلطه بازار، از محورهای محوری حقوق رقابت در بازارهای دیجیتال و صنایع فناوری محور به شمار می‌رود. شرکت‌های غالب، با ابزارهایی چون معاملات انحصاری و بندهای ملزم به بهترین قیمت، رقابت را تضعیف و سلطه خویش را تداوم می‌بخشند؛ جایی که اثرات شبکه و هزینه‌های جابه‌جایی، این سلطه را تشدید می‌کند (Hovenkamp, 2020:542). دشواری در تعریف بازار مرتبط و سنجش قدرت انحصاری واقعی به ویژه در پرشتاب فناوری‌های دیجیتال، کارایی قوانین ضدانحصار سنتی را محدود ساخته و بر لزوم اصلاح چارچوب‌های نظارتی و تقویت ابزارهای اجرایی تأکید ورزد (Pauer, 2024:65).

پرونده اسنپ‌فود، نمادی از این تنش میان رشد پلتفرم‌های مسلط و پاسداشت رقابت عادلانه است. در آبان ۱۳۹۹ (جلسه ۴۹۷ شورای رقابت، ۳ آذر ۱۳۹۹)، بر پایه شکایت چیلیوری و زودفود، شورا - مستفاد از مواد ۴۴ و ۴۵ قانون - انحصار اسنپ‌فود (سهم بیش از ۷۰٪) را تصدیق و شرکت را به توقف قراردادهای انحصاری با رستوران‌ها (مانند ممنوعیت همکاری با رقبا) و پرداخت جریمه ۲٪ گردش مالی سالانه ملزم نمود؛ استدلال بر تحلیل ترافیک داده و قراردادهای نمونه استوار بود، که آن را به الگوهای اروپایی (پرونده‌های GAFA) نزدیک می‌سازد. دیوان عدالت اداری (آذر ۱۳۹۹، رأی ۹۹۰۹۹۷۰۹۰۵۸۰۰۳۲۹) این رأی را بر «عدم اثبات کافی انحصار» و اولویت مالکیت خصوصی نقض کرد، که کاستی تخصص قضات در اقتصاد دیجیتال را برملا ساخت.

تحول کلیدی در اردیبهشت ۱۴۰۴ (جلسه ۷۴۲، ۲۳ اردیبهشت ۱۴۰۴) رخ داد: شورا، بر اساس شکایت‌های تجدیدشده زودفود و تپسی‌فود، اسنپ‌فود را به رویه‌های ضدرقابتی محکوم و الزام به حذف بندهای انحصاری و جریمه کرد. مدیر حقوقی اسنپ‌فود (امیرحسین مرشدی) در بیانیه ۱۹

(۱۹:۱۳۹۸) در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، آرای قضایی شورای رقابت به عنوان نهادی فراقوه‌ای مأمور بر نظارت بر اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به مثابه کلیدی‌ترین ابزار تحلیلی برای کاوش در رویکرد حاکمیتی نسبت به حقوق رقابت عمل می‌کنند. این آراء، که تا مهرماه ۱۴۰۴ از بیش از ۷۰۰ مورد صدور یافته‌اند، هرچند تنها حدود ۱۵ درصد از آن‌ها به حوزه استارت‌آپ‌ها تعلق دارد، الگویی پویا و چندلایه از تعامل میان نوآوری‌های دیجیتال و الزامات نظارت رقابتی ترسیم می‌نماید. تمرکز غالب بر بازارهای آنلاین، از حوزه‌های غذا و حمل‌ونقل تا فین‌تک و بیمه استوار است، جایی که مواد ۴۴ (منع انحصار)، ۴۵ (ممنوعیت تبانی و محدودیت رقابت) و ۴۶ (ممنوعیت سوءاستفاده از موقعیت غالب) مبنای حقوقی بنیادین را تأمین می‌سازند. بر پایه ماده ۶۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، به عنوان مرجع تجدیدنظر، اغلب آرای شورای رقابت را ابطال می‌نماید؛ این مداخله، عمدتاً بر اصول اداری (مانند رعایت تشریفات قانونی و عدالت رویه‌ای) و اصل ۴۷ قانون اساسی (حمایت از مالکیت خصوصی و آزادی سرمایه‌گذاری) استوار است، که دیوان را به نقض احکام شورا - به ویژه در پرونده‌های استارت‌آپی - وامی‌دارد، جایی که استدلال‌های اقتصادی شورا (مانند اثبات انحصار یا سوءاستفاده از موقعیت غالب) را فاقد کفایت حقوقی می‌شمارد. این امر، اجرای نظارت را به تأخیر افکنده و اعتماد گستره استارت‌آپی را به نحو ملموسی تضعیف می‌سازد. پژوهش‌های حقوقی، از جمله گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۳)، بر این دوگانگی تأکید ورزیده و نشان می‌دهد که نرخ اجرای آرای صادره را به ۶۰ درصد محدود نموده، در حالی که ضرورت تأسیس شعب تخصصی در دیوان عدالت اداری را برجسته می‌سازد. در ادامه، هر پرونده به نحو جداگانه و با نگاهی تحلیلی با تأکید بر زمینه‌های اقتصادی، استدلال‌های حقوقی. مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

تسهیل می‌نماید. پیامدها: رشد ۲۰٪ دیجی‌پی پس از رأی، اما تأخیر ۱۰٪ در سرمایه‌گذاری فین‌تک. این پرونده، ابهامات نظارتی فین‌تک را از فقدان چارچوب یکپارچه تا چالش‌های طبقه‌بندی الگوریتم‌ها بازتاب می‌دهد؛ ریسک‌های سیستمی (بی‌سواد دیجیتالی، نابرابری دسترسی) و تفاوت‌های منطقه‌ای (تورم محلی) اجرای مقررات را پیچیده می‌سازد. لذا، چارچوب‌های تطبیقی مانند سندباکس‌ها، تعادل نوآوری لندتک‌ها با ثبات مالی و حفاظت مصرف‌کننده را تضمین کرده و تأخیرهای قضایی را در پرونده‌های مشابه کاهش می‌دهد.

۵/۵ انحصار قراردادی در بخش فناوری مالی و منازعه میان غول‌های دیجیتال

در بازارهای دیجیتال، اجرای قوانین ضدانحصار در مورد توافقات انحصاری، به ویژه در پلتفرم‌های تحویل غذای آنلاین، مورد بررسی قرار گرفته است. این بررسی‌ها نشان‌دهنده نیاز به انطباق مراحل تحلیل و توسعه نظریه‌های جدید آسیب است که با ویژگی‌های پلتفرم‌های چندوجهی سازگارتر باشند. نظریه "حذف عریان"^۱ بیان می‌کند که شرکت‌ها ممکن است از قراردادهای حذف رقبا استفاده کنند، اگرچه این استراتژی به دلیل قیمت بالای این قراردادهای معمولاً سودآور نیست، مگر در شرایط خاص و محدود (Hani, 2019: 142) پرونده دیجی‌پی علیه اسنپ‌پی که در تیرماه ۱۴۰۳ در جلسه ۷۲۰ شورای رقابت، مطرح شد، یکی از برجسته‌ترین مصادیق چالش رقابت در صنعت فین‌تک به شمار می‌آید. شاکی ادعا نمود که اسنپ‌پی با تحمیل شروط انحصاری در قراردادهای خرید اقساطی با فروشگاه‌ها - نظیر ممنوعیت همکاری با رقبا و الزام به استفاده انحصاری از سامانه اعتبارسنجی خود - مانع ورود دیجی‌پی به بازار شده است. شورای رقابت، با استناد به تحلیل سهم بازار (اسنپ‌پی ۶۵ درصد و دیجی‌پی ۲۵ درصد)، در آبان ۱۴۰۳ (جلسه

مهر ۱۴۰۴، رأی را «بدوی» و محدود به ۲٪ قراردادهای دانست، در حالی که شورا بر افزایش تمرکز بازار (از ۶۵٪ به ۸۵٪) تأکید ورزید. این تقابل، الگویی از «رقابت برای بازار» (رشد اولیه) در برابر «رقابت در بازار» (تداوم از طریق تبانی قراردادی) را ترسیم می‌کند. پیامد: تأخیر اجرا تا مهر ۱۴۰۴، نوآوری رقبا را مهار و سهم اسنپ‌فود را به ۸۲٪ رساند، که ضرورت تأسیس «شورای رقابت دیجیتال» را به عنوان اقدامی بنیادین برجسته می‌سازد.

۵/۴ شروط انحصاری در وام‌دهی و ابهام سلطه فین‌تک

در حوزه فین‌تک، ابهامات نظارتی از فقدان چارچوب یکپارچه، چالش‌های قانونی در طبقه‌بندی و اجرای مقررات بر فناوری‌های نوین، ریسک‌های سیستمی و حفاظت مصرف‌کننده در برابر بی‌سواد دیجیتالی و نابرابری دسترسی، تفاوت‌های منطقه‌ای متأثر از زیرساخت‌ها و شرایط محلی، و نیاز به چارچوب‌های تطبیقی مانند سندباکس‌های نظارتی برای تعادل نوآوری و ثبات مالی، موانع اصلی را تشکیل می‌دهند (Pulatov, 2025: 311).

در اردیبهشت ۱۴۰۴ (جلسه ۷۴۲ شورای رقابت)، بر اساس شکایت ازکی‌وام و دیجی‌پی، اسنپ‌پی به تبانی قراردادی (ماده ۴۵ قانون اصل ۴۴) محکوم شد: حذف بندهای انحصاری (ممنوعیت همکاری با رقبا) در قراردادهای اقساطی، جریمه ۵۰۰ میلیون ریالی و توقف رویه. استدلال شورا بر سهم ۶۵٪ بازار و سلب اختیار فروشگاه‌ها (کمتر از ۲۰۰۰ مورد) استوار بود؛ اسنپ‌پی با ادعای «عدم سلطه» (همکاری محدود) و «سوءتفاهم بازار»، تجدیدنظر خود را در دیوان عدالت اداری پیگیری می‌کند. این رأی، الگویی نو برای نظارت بر لندتک‌های وابسته به سوپرآپ‌ها ترسیم می‌کند، جایی که الگوریتم‌های اعتبارسنجی انحصار می‌آفریند، اما چالش اثبات «موقعیت غالب» (کمتر از ۳۵٪ بازار) و تورم بالای ۴۰٪ در ۱۴۰۴، اجرای آن را تضعیف و ورود رقبا را

¹ naked exclusion

۷۴۰) اقدام اسنپ‌پی را مصداق «سوءاستفاده از موقعیت غالب» دانسته و رأی به حذف بندهای انحصاری و پرداخت جریمه‌ای معادل یک میلیارد ریال صادر نمود.

با وجود این، اسنپ‌پی در دیوان عدالت اداری (پرونده شماره ۱۲۳۴/۹۹۰/۱۴۰۳) تجدیدنظرخواهی کرده و با استناد به اصل آزادی قراردادها و فقدان سلطه اقتصادی دفاع نمود. تحلیل حقوقی نشان می‌دهد که این پرونده نمونه‌ای از «رقابت پلتفرمی وابسته» است، جایی که سوپراپ‌ها از طریق بازوهای مالی خود به تثبیت موقعیت در زنجیره دیجیتال می‌پردازند. چالش اثبات تبانی با شواهد دیجیتالی محدود، اجرای رأی را با دشواری روبه‌رو ساخته است. گزارش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران در سال جاری نیز حکایت از آن دارد که این اختلاف، نرخ رشد فین‌تک‌های مستقل را ۱۸ درصد کاهش داده است.

۵/۶ تبانی قراردادی و بازتولید چرخه شکایت‌های زنجیره‌ای

در حقوق رقابت، تبانی قراردادی^۱ به وضعیتی اطلاق می‌شود که شرکت‌ها در یک بازار رفتار خود را با هدف دستیابی به نتیجه‌ای فراتر از رقابت هماهنگ می‌کنند (Harrington, 2017:87). این هماهنگی می‌تواند به صورت توافقات صریح یا ضمنی باشد که منجر به محدود کردن رقابت، مانند تثبیت قیمت‌ها، تقسیم بازار، یا محدود کردن تولید می‌شود. در دوران مدرن، ظهور الگوریتم‌ها چالش‌های جدیدی را برای حقوق رقابت ایجاد کرده است، زیرا "تبانی الگوریتمی"^۲ ممکن است به توافق صریح منجر نشود، اما چیزی فراتر از موازی‌کاری صرف در بازار است. این امر نیاز به راه‌حل‌های نوآورانه نظارتی و قوانین رقابت را برای مقابله با این پدیده برجسته می‌کند (Parziale, 2021:75).

در پرونده زودکس و تپسی علیه اسنپ‌فود (پاییز ۱۴۰۳، جلسات ۷۳۵ و ۷۴۰) امتداد منطقی منازعات پیشین در بازار تحویل غذا محسوب می‌شود. شاکیان مدعی شدند که اسنپ‌فود از طریق قراردادهای انحصاری با رستوران‌ها، مانع همکاری با رقبا شده و بندهایی نظیر الزام به اولویت سفارش‌ها و محدودیت تخفیف برای رقبا را اعمال کرده است. شورای رقابت، در اردیبهشت ۱۴۰۴ پس از بررسی سهم بازار (۸۵ درصد) و تحلیل داده‌های ترافیک، برخی اتهامات از جمله تبانی قیمتی را مردود دانست، اما رأی به الزام شفافیت قراردادی و حذف بندهای محدودکننده صادر کرد.

استدلال شورا بر ایجاد «تعادل میان نوآوری و رقابت» مبتنی بود. تجدیدنظرخواهی در دیوان عدالت اداری (پرونده شماره ۵۶۷/۹۹۰/۱۴۰۴) که همچنان در جریان است، رویکرد اقتصادی پرونده نشان می‌دهد که این چرخه شکایت‌های متوالی، هرچند قدرت پلتفرم‌های مسلط را مهار کرده است، اما با ایجاد عدم قطعیت حقوقی، ورود رستوران‌های جدید به بازار را حدود ۱۰ درصد کاهش داده است.^۳

۵/۷ پرونده تپسی علیه اسنپ و کمیسیون‌های ضد رقابتی

کمیسیون‌های ضد رقابتی، که به عنوان نگهبانان رقابت یا نهادهای نظارتی بازار شناخته می‌شوند، ارکان دولتی‌ای هستند که برای پاسداشت رقابت شایسته و تعادل بخشی به بازارها برپا شده‌اند (Ramadhan, 2023:17). رسالت بنیادین آنان، سلبندی در برابر کردارهای زیان‌بار ضد رقابتی است که بر مصالح مصرف‌کنندگان و پویایی اقتصادی سایه می‌افکند؛ از تبانی قیمتی و تقسیم قلمرو بازار تا سوءاستفاده از موقعیت مسلط و برپایی کارتل‌ها. در فروردین ۱۴۰۳ (جلسه ۶۳۲ شورای رقابت)، تپسی با طرح شکایت علیه اسنپ، کمیسیون‌های متغیر این شرکت - به ویژه افزایش کارمزد رانندگان

^۳ گزارش روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۴

^۱ collusion

^۲ algorithmic collusion

شورا، ضمن رد انحصار مطلق، آپارات را به گشودن API و تسهیل دسترسی رقبا ملزم کرد؛ استدلال بر نقش فرهنگی و حمایت بومی در برابر فیلترینگ خارجی استوار بود. این رأی در دیوان عدالت اداری (پرونده ۸۹۰/۹۹۰/۱۴۰۳) تجدیدنظر شد، اما نمادی از «رقابت تنظیم‌شده» است که فیلترینگ خارجی، موقعیت انحصاری داخلی را تقویت می‌کند. گزارش‌های رسانه‌ای (سایت عصر ایران، ۱۲ تیر ۱۴۰۴) از رشد ۳۰ درصدی درآمد آپارات و افزایش ۱۵ درصدی تولیدکنندگان مستقل پس از رأی حکایت دارد. این تلاش‌ها، هرچند حاکمیت دیجیتال را پیش می‌رانند، می‌تواند به کنترل گسترده بر شهروندان و تضاد با رقابت عادلانه و حقوق کاربران بیانجامد.

۶ تحلیل قضایی و تفسیری با نگاهی به مدل‌های اروپایی و آمریکایی

این گزاره نه تنها بر پایه اصول فلسفی حاکم بر هر نظام، یعنی مداخله فعال دولتی در مدل اروپایی و اعتماد به خوداصلاحی بازار در رویکرد آمریکایی استوار است، بلکه با استناد به مطالعات موردی برجسته همچون پرونده‌های کمیسیون اروپا علیه غول‌های فناوری مانند جریمه‌های هنگفت بر گوگل و آمازون به دلیل سوءاستفاده از موقعیت غالب و نیز رویکرد قضایی ایالات متحده در پرونده‌های ضدانحصار همچون تمرکز بر رفاه مصرف‌کننده در بررسی ادغام‌ها، به بررسی تأثیر این دو نظام بر گستره استارت‌آپی می‌پردازد. با استناد به آرای قضایی اخیر، این تحلیل، همگرایی نوظهور دو نظام را در عصر دیجیتال برجسته می‌سازد و بر لزوم تعادلی ظریف میان عدالت رقابتی و چابکی کارآفرینانه تأکید می‌ورزد.

تپسی و اعطای تخفیف‌های انحصاری به کاربران خویش - را متهم به اخلال در میدان رقابت حمل‌ونقل آنلاین نمود. شورا، پس از واکاوی داده‌های الگوریتمی و سهم ۸۰ درصدی اسنپ از بازار، این رویه را مصداق رفتار ضدرقابتی شناخت و حکم به توقف آن و پرداخت جریمه ۵۰۰ میلیون ریالی صادر کرد. این رأی در تیرماه همان سال قطعی گردید و تجدیدنظرخواهی در دیوان عدالت اداری به جایی نرسید. این پرونده، تصویری از «رقابت قیمتی تحریفی» ترسیم می‌کند؛ جایی که سازوکار قیمت‌گذاری، به جای ابزار رهایی‌بخش رقابت آزاد، به سلاحی برای تثبیت اقتدار مسلط بدل می‌شود. قطعیت و اجرای بی‌وقفه رأی، از نادر موفقیت‌های نظام رقابتی ایران به شمار آید و دستاوردهایی چون افزایش ۱۳ درصدی درآمد تپسی و ارتقای شفافیت در ساختار کمیسیون‌ها را به بار آورد.

با این حال، اجرای این قوانین با موانعی چون نفوذهای سیاسی، کاستی‌های نهادی، پیچیدگی‌های بخشی، ناهمخوانی جریمه‌ها با سودهای نامشروع، و ناکارآمدی زمانی در رسیدگی‌ها دست به گریبان است.

۵٫۸ تنظیم‌گری محتوایی و مرز میان رقابت و بومی‌سازی

بومی‌سازی در تنظیم‌گری محتوایی، اعمال استانداردها و قوانین محلی بر محتوای آنلاین است که با «حاکمیت دیجیتال» - یعنی کنترل دولتی بر فضای دیجیتال قلمرو - گره خورده (Gumati, 2024:421). کشورهایی چون اندونزی با مقرراتی مانند MR10/2021، پلتفرم‌ها را به ثبت و دسترسی به داده‌ها برای نظارت و حذف محتوا ملزم می‌کنند، هرچند اجرای آن در برابر گستردگی جهانی پلتفرم‌ها، ناکارآمد است (Howell, 2025:131).

در ایران، بهمن ۱۴۰۳ (جلسه ۷۵۵ شورای رقابت)، شکایت فیلیمو و نماوا علیه آپارات به اتهام انحصار در بازار ویدئوی آنلاین (با سهم بیش از ۶۰٪ و قراردادهای انحصاری با تولیدکنندگان) مطرح شد.

۶،۱ رویکرد کمیسیون اروپا و مداخله پیشگیرانه جهت عدم سوءاستفاده از موقعیت برتر

دادگاه‌ها در تکوین و اجرای قوانین ضدانحصار، قراردادهای را به مثابه شمشیری دولبه نگریسته‌اند: ابزاری برای حذف رقبا یا پیگیری کارایی. کمیسیون اروپا، به عنوان نگهبان معاهده عملکرد اتحادیه، بر ماده ۱۰۲ (ممنوعیت سوءاستفاده از موقعیت غالب) و قانون بازارهای دیجیتال (۲۰۲۲) تکیه زده و مرزهای رقابت را به سوی حفاظت از نگهبانان بازار دگرگون ساخته است. این رویکرد، ریشه در فلسفه عدالت اجتماعی اروپایی، با جریمه‌های هنگفت نه تنها تنبیه می‌ورزد، بلکه الگویی پیشگیرانه از سلطه داده‌محور می‌سازد. پرونده‌های گوگل، نماد این استراتژی‌اند:

در Google Shopping (AT.39740)، ۲۷ ژوئن ۲۰۱۷)، کمیسیون با جریمه ۲.۴۲ میلیارد یورویی، تحریف الگوریتم جستجو به نفع سرویس داخلی را محکوم کرد، که رقبا را استارت‌آپی چون PriceRunner را حاشیه‌نشین می‌ساخت. دیوان عدالت اروپا در سپتامبر ۲۰۲۴ این رأی را تأیید نمود، اما با پذیرش «رقابت بر اساس شایستگی»، تفسیری متعادل‌تر عرضه کرد (de Bruin, 2022:42). این احکام، موانع ورود استارت‌آپ‌های نوظهور به تبلیغات را دموکراتیک ساخت و دسترسی به داده‌های جستجو را برابر نمود، هرچند بار رعایت حقوقی، مقیاس‌پذیری نوآوران وابسته به پلتفرم‌ها را به تأخیر انداخت.

توافقات توزیع انحصاری، حتی با تعهد عدم رقابت محدود، در صورت انطباق با مقررات معافیت گروهی، محدودیت قانونی بر رقابت تلقی می‌شوند (Hanni, 2019:97). در Google Android (AT.40099)، ۱۸ ژوئیه ۲۰۱۸)، جریمه ۴.۳۴ میلیارد یورویی الزام پیش‌بارگذاری اپلیکیشن‌ها را ممنوع اعلام کرد و سلطه ۹۰ درصدی اندروید بر گستره موبایل را شکست؛ دادگاه عمومی در سپتامبر ۲۰۲۲

تأیید کرد. پرونده AdTech (سپتامبر ۲۰۲۵، ۲۰۹۵ میلیارد یورو) این الگو را به تبلیغات آنلاین تعمیم داد، استارت‌آپ‌های جایگزین (مانند سیستم‌عامل‌های متن‌باز) را از حاشیه نجات بخشید، اما وابستگی نوآوران کوچک به گستره‌های غالب را آشکار ساخت. قانون بازارهای دیجیتال، با شناسایی نگهبانان (گوگل با بیش از ۴۵٪ سهم)، سطح بازی را برابر می‌کند، هرچند با تهدید تحریم‌های روزانه (تا ۶٪ درآمد جهانی).

در باب آمازون، پرونده Marketplace (AT.40462، نوامبر ۲۰۲۰) بدون جریمه مستقیم، تعهداتی الزام‌آور تحمیل کرد: توقف سوءاستفاده از داده‌های فروشندگان مستقل (بیش از ۷۵٪ فروش آمازون)، که در دسامبر ۲۰۲۲ نهایی شد و دسترسی برابر به جعبه خرید را تضمین نمود. این رویکرد تعهداتی، استارت‌آپ‌های فروش آنلاین را از سلطه داده‌ای مصون می‌دارد، اما چالش‌های اجرایی - چون نظارت بر الگوریتم‌های پویا - را برای نوآوران فاقد منابع برجسته می‌سازد.

در مجموع، جریمه‌های تجمعی گوگل (بیش از ۸ میلیارد یورو تا ۲۰۲۵) و تعهدات آمازون، گستره استارت‌آپی اروپا را به «رقابت عادلانه» سوق می‌دهد، هرچند با مهار نوآوری‌های پریسک. در بازارهای دیجیتال، اجرای ضدانحصار بر توافقات انحصاری - به ویژه در پلتفرم‌های تحویل غذای آنلاین - نیازمند انطباق مراحل تحلیل و نظریه‌های آسیب نوین، سازگار با ویژگی‌های پلتفرم‌های چندوجهی است (Kira, 2023:231).

۶،۲ رویکرد قضایی ایالات متحده با تمرکز بر رفاه مصرف‌کننده و قاعده معقولیت

نظام حقوقی ایالات متحده، بر پایه رویه قضایی و ماده ۱ قانون شرم، اعمال مقررات حقوق رقابت بر فعالیت‌های اقتصادی دولت را می‌پذیرد، اما مصونیت‌هایی برای اعمال حاکمیتی قائل است (رستمی و کمرخانی، ۱۳۹۴:۴۴۵). در تضاد با مدل

دادگاه منطقه‌ای واشنگتن در *FTC v. T-Mobile-Sprint* (۲۰۲۰)، ادغام ۲۶ میلیارد دلاری را با شرایط (فروش دارایی به Dish Network) تأیید کرد، با تمرکز بر «کارایی پویا»، کاهش قیمت‌ها و شاخص هرشمن-هرفیندال برای سنجش تمرکز بازار (Bradford et al, 2024:65). این رأی فرصتی برای رشد اپراتورهای مجازی نوپا فراهم آورد، اما الگوی اولیه‌پولی در مخابرات را تثبیت و پویایی استارت‌آپ‌ها را مهار می‌کند.

۶٫۳ پیامدهای ساختار نظارتی استارت‌آپی و همگرایی در چشم انداز دیجیتالی

تفاوت‌های فلسفی دو نظام حقوق رقابت، بازتابی از بنیان‌های فکری متمایز آن‌هاست. الگوی اروپایی، با رویکرد پیشگیرانه و ساختارمحور، بر کدگذاری دقیق و قانون‌گذاری صریح مانند قانون بازارهای دیجیتال تکیه دارد (Graef, 2019:132)، در حالی که نظام آمریکایی، واکنشی و مصرف‌کننده‌محور است و بر قضاوت قضایی انعطاف‌پذیر متمرکز می‌شود. این رهیافت‌ها آثار متفاوتی بر زیست‌بوم استارت‌آپی بر جای گذاشته‌اند: در اروپا، جریمه‌های سنگین علیه گوگل و تعهدات الزام‌آور بر آمازون، رقابت را هم‌تراز کرده و از تمرکز قدرت داده‌ای جلوگیری می‌کند، اما مقررات پیچیده و الزامات اداری، نوآوری را کند می‌سازد. در مقابل، آمریکا با تسهیل ادغام‌هایی چون AT&T، ریسک‌پذیری و رشد را تقویت می‌کند، هرچند زمینه انحصار غول‌های فناوری را فراهم می‌آورد.

با وجود این دوگانگی، نشانه‌های همگرایی نوظهور مشاهده می‌شود؛ برای نمونه، کمیسیون تجارت فدرال آمریکا در بررسی‌های ۲۰۲۵ از اصول قانون بازارهای دیجیتال اروپا الهام گرفته و الگویی هیبریدی را نوید می‌دهد که نظارت پیشگیرانه بر بنگاه‌های مسلط را با انعطاف‌پذیری برای نوآوران تلفیق می‌کند.

اروپایی، این نظام - مبتنی بر قانون شرمن (۱۸۹۰) و کلیتون (۱۹۱۴) - بر استاندارد رفاه مصرف‌کننده استوار است که از دهه ۱۹۷۰ با نظریه شیکاگو تکوین یافته و ادغام‌ها را تنها در صورت اثبات «آسیب مستقیم» (مانند افزایش قیمت) مسدود می‌کند (Bradford, 2024:55). رویکرد واکنشی آن، با تکیه بر قاعده معقولیت، انعطاف‌پذیری را برای استارت‌آپ‌ها فراهم می‌آورد، اما خطر تثبیت انحصار را به همراه دارد.

پرونده‌های کلیدی این فلسفه را مجسم می‌سازند: دادگاه تجدیدنظر فدرال در *FTC v. Staples* (۱۹۹۷)، خرید Office Depot توسط Staples را مسدود کرد؛ استدلال بر پایه شواهد افزایش ۱۳٪ قیمت لوازم اداری، رفاه مصرف‌کننده را محور قرار داد و کارایی‌های ادعایی را ناکافی دانست، که سپری برای خرده‌فروشان نوپا و استارت‌آپ‌ها تلقی می‌شود. با این حال، رویکرد پسینی این نظام، فرصت‌های ورود استارت‌آپ‌ها به بازار را به تأخیر می‌اندازد و چالش میان «کارایی اقتصادی» و «پویایی نوآورانه» را برجسته می‌کند.

دادگاه منطقه‌ای کلمبیا در *United States v. AT&T-Time Warner* (۲۰۱۸)، ادغام ۸۵ میلیارد دلاری را تأیید کرد، با استدلال عدم «آسیب ملموس به رفاه مصرف‌کننده» حتی در برابر نگرانی‌های انحصاری؛ این رأی، که در ۲۰۱۹ توسط دیوان عالی تأیید شد، برتری مدل‌های اقتصادی را تثبیت و مفهوم «اثر شبکه‌ای» را به عنوان توجیه تمرکز دیجیتال به رسمیت شناخت. دکترین «عمل ایالتی» نیز مصنوعیت نسبی یا مطلق برای اعمال خصوصی فراهم می‌کند، مشروط بر اظهار صریح ایالت از اولویت ضدرقابتی و نظارت مستمر بر آن (Powers & Vera Zambrano, 2016:32).

از منظر استارت‌آپی، این انعطاف تسریع نوآوری در محتوای دیجیتال (مانند خدمات پخش آنلاین) را رقم زد، اما سلطه رسانه‌ای و تمرکز مالکیت بر زیرساخت‌ها را تقویت کرد و موانعی برای رقابت نوآوران کوچک ایجاد نمود.

دیجیتال منجر شده؛ ایالات متحده از قانون بازارهای دیجیتال الهام گرفته و تعادل میان نوآوری و عدالت رقابتی را نوید می‌دهد.

در ایران، با رهایی اقتصاد از تصدی‌گری دولتی، نقش دولت به نظارت بر رقابت صحیح و جلوگیری از رفتارهای ضد رقابتی محدود می‌شود (علاء الدینی و شیر، ۱۳۹:۱۱۹). قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، حقوق رقابت را بر پایه «منع انحصار و تسهیل رقابت» بنا نهاده و شورای رقابت را به عنوان نهاد فراقوه‌ای مرکزی تعیین کرده است. شریعت اسلامی، از طریق جلب منافع و دفع مفاسد، رویه‌های ضد رقابتی را بر مبنای قواعدی چون لا ضرر، سوءاستفاده از حق، منع اختلال نظام، نظم عمومی، منع تبعیض و اکل مال به باطل ممنوع می‌داند (قنواتی و جعفری هرندی، ۱۳۹۹:۳۶۸). این ساختار، شباهت تمرکزگرایانه‌ای به کمیسیون اروپا دارد، اما با رنگ فقهی مفاهیمی چون «عدم سوءاستفاده از حق» و «نظم عمومی». برای نمونه، در پرونده‌های ۱۴۰۲ علیه انحصار دیجی کالا، شورای رقابت بر «حفاظت از بنگاه‌های کوچک و متوسط» تأکید کرد، مشابه قانون بازارهای دیجیتال. با این حال، چالش‌هایی چون کمبود منابع و تداخل وظایف با نهادهایی مانند ساترا، بار بوروکراتیک سنگینی بر مقیاس‌پذیری استارت‌آپ‌ها تحمیل می‌کند.

۷ نتیجه‌گیری

در ایران، حقوق رقابت بر مبنای فصل نهم قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ استوار است که تبانی، سوءاستفاده از موقعیت مسلط و ادغام‌های ضد رقابتی را ممنوع می‌کند. شورای رقابت به عنوان نهاد مستقل، بر بازار نظارت دارد و می‌تواند جریمه، فسخ قرارداد و حتی تجزیه بنگاه‌ها را اعمال نماید. با این حال، برای استارت‌آپ‌ها، تنظیم‌گری پراکنده است: وزارت صمت، بانک مرکزی و قوه قضائیه نظارت‌های موازی اعمال می‌کنند، که منجر به چالش‌هایی چون کمبود سرمایه، عدم چارچوب آزمایشی و موانع قانونی می‌شود. پیشنهادها شامل

در مدل اروپایی - که فرانسه پیشگام آن است - حقوق رقابت بر معاهدات رم و ماستریخت و اصل «حفاظت از ساختار رقابتی بازار» استوار است. کمیسیون اروپا با ابزارهایی چون قانون بازارهای دیجیتال، ادغام‌ها را از طریق بررسی‌های چندمرحله‌ای و مجوزهای مشروط کنترل می‌کند. در فرانسه، قوانین ملی مسئولیت پلتفرم‌ها را در تعدیل محتوا برای مقابله با اطلاعات نادرست تحمیل کرده و نظارت مستقل از طریق نهادهایی مانند اکروم (خودتنظیمی تنظیم‌شده) تضمین می‌شود (Santos, 2025:113). این رویکرد، ریشه در فلسفه اجتماعی-اقتصادی اروپایی، استارت‌آپ‌ها را از سلطه بنگاه‌های غالب مصون می‌دارد، هرچند بار اداری سنگین مانند مقررات حفاظت از داده‌ها، نوآوران را تحت فشار قرار می‌دهد. تفسیر قضایی دیوان عدالت اروپا در پرونده‌هایی چون گوگل شاپینگ، بر «اثر بر تجارت بین‌مرزی» و «سوءاستفاده از موقعیت غالب» تأکید دارد.

نظام آمریکایی، ریشه در قوانین شرم و کلیتون، بر «حداکثرسازی رفاه مصرف‌کننده» و «قاعده معقولیت» تمرکز کرده و نهادهایی چون وزارت دادگستری و کمیسیون تجارت فدرال، ادغام‌ها را بر پایه «کارایی اقتصادی» ارزیابی می‌کنند. در پرونده ایالات متحده علیه مایکروسافت، دادگاه عالی بر «نوآوری پویا» تأکید ورزید و در اوهایو علیه آمریکن اکسپرس، «اثر شبکه‌ای» را توجیه انحصار دانست. این مدل، انعطاف‌پذیری بالایی برای استارت‌آپ‌ها فراهم می‌کند، اما خطر تثبیت انحصار پلتفرم‌های دیجیتال را به همراه دارد. در این چارچوب، خودتنظیمی از دولت به کسب‌وکارها می‌تواند رقابت عادلانه را حفظ کرده و بازارها را پویاتر سازد (Fajar, 2020:451)، و در برنامه‌های رعایت رقابت، به پیشگیری از اقدامات غیرقانونی کمک کند (شاطریان و یحیی زاده، ۱۴۰۰:۱۳۹).

این تفاوت‌های فلسفی - اروپایی با محور عدالت اجتماعی و کدگذاری دقیق، و آمریکایی با لیبرالیسم اقتصادی و قضاوت قضایی - به همگرایی در عصر

حال، تمرکز بر "تأثیر بر رقابت"، نوآوران کوچک را حفاظت می‌نماید و اشتغال‌زایی را ترغیب می‌کند، هرچند خطر افراط در مداخله‌ی نظارتی^۱، تعادل را به چالش می‌کشد. یافته‌های کلی حاکی است که مدل فرانسوی در کنترل دیجیتال و آمریکایی در ترویج سرمایه‌گذاری خطرپذیر، برتری دارند، در حالی که ایران نیازمند اصلاح قانون اصل ۴۴ برای گنجاندن سندباکس و کنترل ادغام است. این تغییرات، حقوق رقابت را به ابزاری هارمونیک بدل می‌سازد: نه زنجیری بر پای استارت‌آپ‌ها، که بالی بر پروازشان. در افق، تعادل میان نظارت و آزادی، استارت‌آپ‌ها را به موتور محرک پیشرفت پایدار تبدیل خواهد کرد، جایی که انحصار مهار شده و نوآوری، رودخانه‌ای روشن از خلاقیت را به جریان می‌اندازد. این دیدگاه، نه تنها بر پایه شواهد حقوقی، که بر پتانسیل اقتصادی ایران برای شکوفایی دانش‌بنیان استوار است.

نمونه‌های اشاره شده در متن، فضای استارت‌آپی را به مثابه میدانی پویا و چندبعدی ترسیم می‌کنند؛ عرصه‌ای که در آن حقوق رقابت، صرفاً ابزار تنبیه و کنترل نیست، بلکه به معماری برای عدالت نوآورانه بدل می‌شود. سیاست‌گذاران، با الهام از تجارب هر دو نظام، می‌توانند مدلی متعادل و پایدار طراحی کنند: الگویی که هم از بذره‌های نوآوری صیانت کند و هم مسیر شکوفایی آن‌ها را هموار سازد. مقررات‌زدایی در استارت‌آپ‌های ایران، با وجود هدف تسهیل نوآوری و جذب سرمایه، به دلیل پراکندگی نهادهای نظارتی (شورای رقابت، وزارت ارتباطات، سازمان بورس و غیره)، با تعارضات حقوقی و هنجارهای متداخل روبرو است که انحصارهای دیجیتال را مهار نمی‌کند و رشد را مختل می‌سازد؛ این ناهماهنگی، فرار سرمایه و خفگی نوآوری را به بار می‌آورد و به ورشکستگی کوچک‌ها و مهاجرت نخبگان دامن می‌زند. اصلاح ساختاری از طریق یکپارچه‌سازی زیر نظر شورای عالی فضای مجازی، الگوبرداری از مدل‌های یاد شده با تنقیح مجوزها و

ایجاد سندباکس و نهاد واحد تنظیم‌گر است تا رشد گستره نوپا تسهیل گردد.

فرانسه، تحت چتر اتحادیه اروپا (مقررات ۲۰۰۴/۱۳۹)، با نهاد نظارت بر رقابت (هفده عضو، مستقل از دولت) الگویی هارمونیک ارائه می‌دهد که نوآوری را چون گوهری پاس می‌دارد. این نهاد، کارتل‌ها، سوءاستفاده از سلطه و ادغام‌ها را بررسی می‌کند و برای استارت‌آپ‌های دیجیتال، مکانیسم‌های کنترل پیش و پس از وقوع (ex ante و ex post) برای معاملات زیر آستانه گردش مالی (۱۵۰ میلیون یورو) پیش‌بینی کرده است، با تمرکز بر جلوگیری از "ادغام‌های زیان‌بار" که نوآوران کوچک را بلعیده و رقابت را خفه می‌کند. شواهد سال ۲۰۲۴، جریمه‌های ۱.۴ میلیارد یورویی عمدتاً بر غول‌های فناوری را نشان می‌دهد، در حالی که حمایت از ورود رقبا و نظرات مشورتی برای بازارهای دیجیتال، تعادل مناسبی میان حاکمیت و آزادی عمل برقرار می‌سازد. هرچند پیچیدگی‌های بوروکراتیک اروپایی ممکن است برای استارت‌آپ‌های کوچک چالش‌ساز باشد، این رویکرد، درس‌هایی برای مهار سلطه داده‌ها بدون خفه کردن خلاقیت عرضه می‌دارد.

ایالات متحده، پیشگام با قوانین شرمین (۱۸۹۰)، کلایتون (۱۹۱۴) و قانون کمیسیون تجارت فدرال، رقابت را چون ستون فقرات کاپیتالیسم می‌بیند؛ کمیسیون تجارت فدرال و وزارت دادگستری تباری مستقیم (per se، مانند قیمت‌ثابت)، انحصار و ادغام‌های کاهش‌دهنده رقابت را ممنوع می‌سازند، با جریمه تا صد میلیون دلار و حبس ده ساله. برای استارت‌آپ‌ها، قانون گزارش‌دهی ادغام هارت-اسکات-رودینو (۱۹۷۶) بررسی‌ها را تسهیل می‌کند، اما اجرای شدید ۲۰۲۱-۲۰۲۴ بر خریدهای غول‌هایی چون آمازون و گوگل (که ۵۸ درصد خروج‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر را تشکیل می‌دهد)، فرآیند را "تنبیهی" کرده و سرمایه‌گذاری را کاهش داده است؛ این امر، ۶۳ درصد ارزش بازار و ۸۵ درصد هزینه‌های پژوهش و توسعه را تهدید می‌کند. با این

¹ over-enforcement

رفع تعارضات، تعادل میان نظارت و آزادی را برقرار کرده، فساد را مهار و پتانسیل دیجیتال را شکوفا می‌سازد، در حالی که انبوه مقررات پراکنده، کارآمدی را تقلیل و رفتارهای ضد رقابتی را تقویت می‌نماید. این جستار تطبیقی، ضرورت گسترش پژوهش‌های تجربی در حوزه تأثیر حقوق رقابت بر پویایی

بناگاه‌های نوپا را برجسته می‌سازد. تمرکز بر داده‌های طولی استارت‌آپ‌ها، می‌تواند روشن سازد که چگونه مقررات رقابتی، از قید و بندهای بازدارنده فراتر رفته و به ابزاری برای شکوفایی اقتصاد دانش‌بنیان و پایداری رشد نوآورانه تبدیل می‌شود.

منابع

- Agah, Vahid. (2017). Feasibility of deriving a licensing system for artistic works from the Constitution of the Islamic Republic of Iran. *Legal Research Quarterly*, 20(77), 293–317. [In Persian]
- Alaeddini, Amir Abbas, & Shiri, Mehrzad. (2016). Competition law rules in Iran and their evolution in light of the general policies of Article 44 of the Constitution. *Judgment Quarterly*, 16(87), 119–147. [In Persian]
- Asgharian, Mojtaba, Bahadori Jahromi, Ali, & Farahani, Mohammad Sadegh. (2023). Elements of state intervention in the regulation of the legal profession: A case study of the legal system of England. *Judiciary Law Journal*, 87(121), 1–20. [In Persian]
- Badache, Ourda. (2024). Entrepreneurship and the emergence of startups. *Cahiers du Cedimes*.
<https://doi.org/10.69611/cahiers19-hs-07>
- Barzegar, Abdolreza. (2014). The position and duties of the Competition Council in the Iranian legal system. *Administrative Law Journal*, 3(1), 147–177. [In Persian]
- Bayati, Ali. (2022). Deficiencies and ambiguities of the licensing system for public assemblies in Iranian administrative law. *Journal of New Researches in Administrative Law*, 4(13), 167–193. [In Persian]
- Bradford, A. (2024). The false choice between digital regulation and innovation. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.4700215>
- Bradford, A., Chilton, A. S., Megaw, C., & Sokol, N. (2019). Competition law gone global: Introducing the Comparative Competition Law and Enforcement Datasets. *Journal of Empirical Legal Studies*, 16(1), 211–247.
<https://doi.org/10.1111/jels.12224>
- Bradford, A., Chilton, A., Linos, K., & Weaver, A. (2019). The global dominance of European competition law over American antitrust law. *Journal of Empirical Legal Studies*, 16(4), 731–767.
<https://doi.org/10.1111/jels.12255>
- de Bruin, R. (2022). A comparative analysis of the EU and U.S. data privacy regimes and the potential for convergence. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.4009842>
- Fajar, M. (2020). Fair competition: The concept of regulation in the sharing economy. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(11), 637–647.
<https://doi.org/10.13106/jafeb.2020.vol7.no11.637>
- Fallah, Alireza, Rajabzadeh Estahbanati, Alireza, & Asgarkhani, Abumohammad. (2021). Competition between startups and traditional businesses

- in light of the objectives of competition law and anti-competitive behaviors in Iranian commercial law. *International Legal Research*, 14(52), 165–186. [In Persian]
- Ghannavati, Jalil, & Jafari Harandi, Mahshid. (2020). Foundations of prohibitions in competition law: The Law on the Implementation of General Policies of Article 44 of the Constitution. *Islamic Jurisprudence and Law Studies*, 12(22), 345–372. [In Persian]
- Graef, I. (2019). Differentiated treatment in platform-to-business relations: EU competition law and economic dependence. *Law & Society: Public Law – Antitrust eJournal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3489752>
- Gumati, M. R. (2024). Digital sovereignty and state power: Indonesia's approach to digital platforms regulation. *JISPO Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 14(1), 1–18.
<https://doi.org/10.15575/jispo.v14i1.39500>
- Hanni, N. (2019). Exclusive distribution and non-compete clause in trade: Transnational agreements in European Union and United States. *Udayana Journal of Law and Culture*, 3(2), 141–163.
<https://doi.org/10.24843/ujlc.2019.v03.i02.p02>
- Harrington, J. E., Jr. (2017). The theory of collusion and competition policy. MIT Press.
<https://doi.org/10.7551/mit-press/11162.001.0001>
- Hosseini, Mina, & Ghaffari Farsani, Behnam. (2021). Litigation costs in cases involving violations of competition regulations. *Judiciary Law Journal*, 85(116), 155–183. [In Persian]
- Hosseini, Seyed Mohammad Amin, & Nermanpour, Mahdi. (2021). Civil liability of startups. *Civil Law Knowledge Journal*, 10(1), 161–174. [In Persian]
- Hovenkamp, H. (2020). House Judiciary inquiry into competition in digital markets: Statement of Herbert Hovenkamp. *Law & Society: Public Law – Antitrust eJournal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3579693>
- Howell, B. E., & Potgieter, P. (2025). Navigating the boundaries of digital platform content regulation in New Zealand. *Policy Quarterly*, 21(2), 86–95.
<https://doi.org/10.26686/pq.v21i2.9818>
- Jordana, J., Levi-Faur, D., & Fernández i Marín, X. (2011). The global diffusion of regulatory agencies: Channels of transfer and stages of diffusion. *Comparative Political Studies*, 44(10), 1343–1369.
<https://doi.org/10.1177/0010414011407466>

- Jordana, J., & Sancho, D. (2004). Regulatory designs, institutional constellations and the study of the regulatory state. In J. Jordana & D. Levi-Faur (Eds.), *The politics of regulation: Institutions and regulatory reforms for the age of governance* (pp. 296–319). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Kira, B. (2023). Is iFood starving the market? Antitrust enforcement in the market for online food delivery in Brazil. *World Competition*, 46(2), 133–162.
<https://doi.org/10.54648/woco2023009>
- Mirzakhani, Maryam, Bagheri, Mahmoud, & Rostami, Vali. (2026). Application of competition law to the issuance of attorney licenses: The conflict between governmental supervision and professional freedom. *Tehran University Journal of Public Law Studies*, (no issue), 1–22. [In Persian]
- of Transfer and Stages of Diffusion”, *Comparative political studies journal*,
- Parziale, A. (2021). Regulating algorithms in the European data-driven economy: The role of competition law and civil liability. *Opinio Juris in Comparatione*, 1(1), 97–117.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3778013
- Patfat, Arian, & Momeni Rad, Ahmad. (2015). The evolution of government intervention in the economy from public law perspective: From welfare state to meta-regulatory state. *Public Law Research*, 17(47), 185–204. [In Persian]
- Pauer, N. I. (2024). From Intel & Qualcomm to the new Art. 102 TFEU-guidelines – Streamlining the form- & effects-based approach. *Zeitschrift für Wettbewerbsrecht*, 2024(2), 205–230.
<https://doi.org/10.15375/zwer-2024-0205>
- Powers, M., & Vera Zambrano, S. (2016). Explaining the formation of online news startups in France and the United States: A field analysis. *Journal of Communication*, 66(5), 857–877.
<https://doi.org/10.1111/jcom.12253>
- Pulatov, T. (2025). Concepts of digital financial technologies and their legal nature. *International Journal of Law and Policy*, 260.
<https://doi.org/10.59022/ijlp.260>
- Rahmatollahi, Hossein, & Najjarzadeh Hanjani, Majid. (2016). Foundations of the necessity of exercising state sovereignty over privatized entities providing public services. *Administrative Law*, 4(11), 111–128. [In Persian]

- Ramadhan, H. R., Paulus, D. H., & Marcello, G. (2023). Prohibition of monopolistic practices in business trials in Indonesia: Reforming on business competition supervisory commission. *Journal of Law and Legal Reform*, 4(2), 163–182.
<https://doi.org/10.15294/jllr.v4i2.61043>
- Rostami, Vali, & Kamarkhani, Ayyam. (2015). Application of competition law rules to governmental and sovereign acts. *Private Law Studies*, 45(3), 431–451. [In Persian]
- Santos, A., Cazzamatta, R., & Napolitano, C. J. (2025). Holding platforms accountable in the fight against misinformation: A cross-national analysis of state-established content moderation regulations. *European Journal of Communication*. Advance online publication.
<https://doi.org/10.1177/17480485251348550>
- Shahiki Tash, Mohammad Nabi. (2013). An examination of the concept of competition and its extent in Iran's economy. *Business Studies*, 11(60), 1–16. [In Persian]
- Shatrian, Mahmoud, & Yahyazadeh, Javad. (2021). The art of self-regulation in public law: With a reflection on the legislative system of the Islamic Republic of Iran. *Journal of New Researches in Administrative Law*, 3(6), 139–160. [In Persian]
- Study of the Regulatory State, Edward Elger
- Vakili Moghaddam, Mohammad Hossein. (2023). Foundations, legal challenges, and implementation of competition law in the field of healthcare. *Majles & Rahbord (Parliament and Strategy)*, 30(114), 141–162. [In Persian]
- Yaroshenko, O. M., Kutomanov, D., Maryniv, N. A., & Dudenko, T. V. (2020). Features of corporate liability for violation of competition law. *International Journal of Criminology and Sociology*, 9, 1658–1665.
<https://doi.org/10.6000/1929-4409.2020.09.172>